

Referanser:

Arkivsak: 23/01714-5

Saksdokumenter:

Høringsbrev NOU 202_13 På høy tid - realisering av funksjonshindredes rettigheter
NOU På høy tid — Realisering av funksjonshindredes rettigheter

Høring om NOU: På høy tid — Realisering av funksjonshindredes rettigheter

Sammendrag

Kultur- og likestillingsdepartementet har sendt utredningen *På høy tid - Realisering av funksjonshindredes rettigheter* på offentlig høring. Fristen er 1. desember. Der påpekes manglende oppfylling av allerede etablerte rettigheter. Den funksjonshindrede er ikke først og fremst pasient eller bruker av tjenester, men et individ og en borger med rettigheter og muligheter. Det er ikke første gang dette påpekes, og det er på høy tid at det virkeliggjøres.

Utredningen tar utgangspunkt i menneskeverd og vektlegger interseksjonalitet, det å tilhøre flere sosiale kategorier, og hvordan de til sammen påvirker levekårene. Det er et eget underkapittel om samer og nasjonale minoriteter, og det er her de fleste innspillene hører inn.

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd takker for utredningen som utvalget har levert, og muligheten til å svare på høringen. Det er et godt utgangspunkt å gå inn for bedre og tydeligere sammenheng mellom de tiltakene funksjonshindrede tilbys.

Kap 5 Mer enn funksjonshindret

Når det er standardiserte tjenester, går man glipp av behov som mennesker har som ikke samvarierer med noen standard, for eksempel diagnose eller sosiale kategorier. På samme måte trenger funksjonshindrede med samisk bakgrunn individuell vurdering. Selv om mange ikke fått lære samisk, siden de har vært nødt til bo langt fra sine samiske slektninger for å få helserelatert oppfølging, betyr det ikke at dette gjelder alle. For de som har samisk som hjemmespråk, kan det være behov for tolk i møte med det offentlige. For de som ikke har lært samisk språk, kan det derimot være til hjelp med tolk for å kunne delta på samiskspråklige arenaer.

Ettersom det er begrenset tilgang både til velferdstjenester på samiske språk og til tolketjenester, er det behov for en opprustning av tolkeutdanninger og rekruttering av samiskspråklige til arbeid i velferdstjenestene.

Samisk kirkeråd støtter at det er behov for mer kunnskap om funksjonshindredes erfaringer med å tilhøre flere minoriteter, og oppfordrer til at det lages egne prosjekter som berører samisk tenkning omkring menneskers funksjonsvariasjoner. For at dette skal lykkes er det viktig med innenfraperspektiv.

Kapittel 7: Familier som har funksjonshindrede barn

Når det gjelder å sørge for flerkulturell kompetanse hos barnekoordinatorerne som skal følge opp familier, er det viktig at samisk kulturkompetanse også inkluderes i dette arbeidet. Samer er ikke nødvendigvis med i kategorien *familier med ulike minoritetsbakgrunner*. En mulig løsning er å omformulere til minoritets- og urfolksbakgrunn, for å sikre at samiske familier ikke faller utenfor.

Kapittel 8: Oppvekst, fritid og deltakelse for funksjonshindrede barn og unge

Samisk kirkeråd vil påminne om at Den norske kirke har mange gode opplegg som er universelt utformet. Det foreligger også planer om å lage kirkelige nettverk for personer med ulike funksjonshindringer.

Kapittel 9: Grunnskole og videregående opplæring

Det er viktig at opplæringstilbudet for samer med funksjonshindringer forbedres, slik at flere får muligheten til å lære samisk og på den måten styrke tilhørigheten til andre samisktalende, både på fritidsarenaer og i arbeidslivet. Språksituasjonen vil også bedres om det er mulig å få de helse- og sosialtjenestene man trenger i et samisk miljø, nærmest mulig slekt og familie, og/eller andre viktige nære personer.

Kapittel 13: Samfunnsdeltakelse for funksjonshindrede voksne

Nå funksjonshindredes ytringsfrihet styrkes ved å økt kunnskap om egne rettigheter, er det viktig at de som har samisk bakgrunn får informasjon om rettigheter på dette området. Det er like viktig at informasjon om urfolksrettigheter er inkludert i veiledere og informasjonsskriv til dem som skal bidra med assistanse til funksjonshindrede.

I forbindelse med å sikre funksjonshindredes rett til tros- og religionsutøvelse, er det behov mer kunnskap om hvilke arenaer som kan være aktuelle. Det kan for eksempel gjelde deltakelse på samiske gudstjenester, kirkehelger, læstadianerstevner og arrangementer i regi av andre aktører, alt etter hvilken åndelig tilknytning man opplever. Her er det viktig at både kristelige arenaer og trosarenaer som ikke definerer seg som kristelige tas i betraktning. På mange steder er det relevant å vurdere muligheten for deltakelse på andre siden av statsgrensene. I noen tilfeller er digital deltakelse aktuelt, men denne muligheten må ikke gå på bekostning av å få delta fysisk sammen med andre.

Likeverdig oppfølging av tros- og livssynsrelaterte rettigheter er viktig for et godt liv for funksjonshindrede i alderdommen. Funksjonshindrede som bor på institusjoner eller i omsorgsbolig har i dag lite eller ingen tilgang til samiske salmebøker og mulighet til å høre samisk salmesang, dersom de bor i en kommune som ikke har samisk som hovedspråk.

Angående behovet for mer oppdatert og relevant forskningsbasert kunnskap, særlig om funksjonshindredes levekår over tid, er det viktig at spørsmål som berører interseksjonalitet tas med. På den måten får man mulighet til å se hvordan det å tilhøre ulike kategorier samvirker for levekårene.

Saksorientering

Bakgrunn

Det er kommet en offentlig utredning fra Kultur- og likestillingsdepartementet som påpeker manglende oppfylging av allerede etablerte rettigheter og kunnskapsgrunnlag om situasjonen til, samt manglende oppfølging av, mennesker med forskjellige funksjonshindringer. Lenge

har ulike funksjonshindringer – fra utviklingshemninger til bevegelseshemninger – blitt sett på som helseproblemer. Utvalget som har skrevet utredningen ønsker i stedet en rettighetsbasert tilnærming. I en slik forståelse har det enkelte individet grunnleggende rettigheter som myndighetene og samfunnet som helhet skal sikre. Den funksjonshindrede er ikke først og fremst pasient eller bruker av tjenester, men et individ og en borger med rettigheter og muligheter. Det er ikke første gang dette påpekes, men det er på høy tid at det virkelig gjøres.

Utredningen tar utgangspunkt i menneskeverd som verdi, baserer seg på tenkningen bak utredningen «Fra bruker til borger» (NOU 2001: 22). De har gått i dybden på *interseksjonalitet*, det å tilhøre flere sosiale kategorier, eller minoritetsgrupper, i tillegg til å ha en funksjonshindring. Gjennom interseksjonelt perspektiv kan man belyse det som skjer i skjæringspunktet mellom en persons tilhørighet til ulike kategorier. Dette handler om hvordan ulike kombinasjoner av tilhørighet former våre livsbetingelser.

Samer med funksjonshindringer

Underkapittel 5.2.2 Funksjonshindring, samer og nasjonale minoriteter beskriver innledningsvis kort om forskning og konsekvensene i dag med lite kunnskap på alle nivåer og at mange opplever hatprat og diskriminering. Deretter beskrives situasjonen til samer med funksjonshindringer, ut fra foreliggende kunnskap. Kort sagt er samer og nasjonale minoriteter fortsatt mer utsatt for diskriminering, rasisme og hatytringer enn majoritetsbefolkningen

Ettersom det er skrevet lite om forståelsen av funksjonsvariasjoner i samisk sammenheng, er det vanskelig å si i hvilken grad tenkemåten i det samiske samfunnet henholdsvis styrker eller svekker inkludering. Sannsynligvis forekommer begge deler, akkurat som i andre samfunn. Gjennom forskning vil det være mulig å belyse hvordan holdninger og verdier, både tradisjonelle og nyere, påvirker levekårene til samer med ulike funksjonshindringer.

Det som er viktig å poengtere inn i situasjonen for samer med funksjonshindringer, er behovet for individuell vurdering, styrking av språkopplæringen, og mulighet for tolk – dette gjelder like mye en tolk for kulturkunnskap som for språk. Videre er det også behov for en påminnelse om at det kan være andre åndelige eller religiøse arenaer som er aktuelle når man har samisk bakgrunn, samt behov for andre salmebøker enn det som er tilgjengelig på institusjoner i dag.

Høringsfristen er 1. desember 2023 og sekretariatet sender inn hørings svar på vegne av rådet på bakgrunn av vedtaket i denne saken.

Oversikt over utredningens innhold

Kapitlene i utredningen har forskjellig fokus, og her gjengis kort hva hvert kapittel handler om. I forslag til vedtak nevnes kun de kapitlene hvor det er innspill.

Kapittel 1: Innledning og mandat gir en introduksjon til utvalgets grunnleggende tankesett, en definisjon av og diskusjon rundt begreper og terminologi, samt en filosofisk og praktisk gjennomtenkning av ideer, verdier og visjoner knyttet til hvordan vi skaper et godt liv for alle samfunnets borgere.

Kapittel 2: Utvalgets arbeid og medlemmer gjennomgår utvalgets mandat og sammensetning og gir en forklaring på hvordan utvalget har arbeidet.

Kapittel 3: Menneskerettigheter og juridisk rammeverk gjennomgår gjeldende menneskerettigheter og øvrig lovverk med relevans for funksjonshindrede, med vekt på alles like rettigheter og ikke-diskrimineringsprinsippet.

Kapittel 4: Kjerneproblemstillinger for funksjonshindrede gjennomgår sentrale problemstillinger knyttet til realiseringen av funksjonshindredes rettigheter.

Kapittel 5: Mer enn funksjonshindret!

Dette kapitlet konsentrerer seg om de krevende utfordringene som følger med å tilhøre flere minoritetsgrupper eller sosiale kategorier i samfunnet, og samtidig være funksjonshindret.

Kapittel 6: Familier som venter funksjonshindrede barn berører krevende problemstillinger, som f.eks. mulig svangerskapsavbrudd, og behovet for god veiledning og inspirasjon.

Kapittel 7: Familier som har funksjonshindrede barn handler om familiens møte med hjelpeapparatet.

Kapittel 8: Oppvekst, fritid og deltakelse for funksjonshindrede barn og unge tar for seg retten til deltakelse for funksjonshindrede barn og unge, med særlig vekt på inkludering gjennom universell utforming.

Kapittel 9: Grunnskole og videregående opplæring tar utgangspunkt i alles like rett til opplæring.

Kapittel 10: Høyere utdanning handler om funksjonshindredes rett til lik tilgang til høyere utdanning.

Kapittel 11: Arbeid, sysselsetting og karrieremuligheter analyserer både muligheter og barrierer for funksjonshindredes deltakelse i arbeidslivet.

Kapittel 12: Bolig fokuserer på retten til å ha et trygt hjem.

Kapittel 13: Samfunnsdeltakelse for funksjonshindrede voksne handler om muligheten til å kunne delta på lik linje som andre.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Høringen gir ingen påvirkning på økonomi og administrasjon, utover det som allerede er planlagt, i Kirkerådet/Samisk kirkeråd.